



# Övervakning av det svenska detalj- handelsmonopolet för alkoholdrycker

- Rapport till Europeiska kommissionen

december 2006

# Det svenska detaljhandelsmonopolet för alkoholdrycker

Rapport till Europeiska kommissionen december 2006

Konkurrensverket december 2006



## Innehåll

<b>1</b>	<b>Konkurrensverkets uppdrag och dess genomförande .....</b>	<b>4</b>
1.1	Konkurrensverkets uppdrag .....	4
1.2	Uppdragets genomförande.....	4
1.3	Rapportens disposition.....	5
<b>2</b>	<b>Inköp till detaljhandelsmonopolet.....</b>	<b>6</b>
2.1	Systembolagets försäljningsorganisation m.m.....	6
2.2	Systembolagets allmänna villkor .....	6
2.3	Systembolagets sortiment och inköpsmodell.....	7
<b>3</b>	<b>Försäljning och konsumtion av alkohol .....</b>	<b>9</b>
3.1	Alkoholkonsumtion .....	9
3.2	Systembolagets försäljning.....	9
3.3	Resandeförsel.....	10
3.4	Internethandel med alkohol.....	10
<b>4</b>	<b>Den straffrättsliga processen avseende mutor och bestickning.....</b>	<b>14</b>
4.1	Uppdatering av pågående processer.....	14
<b>5</b>	<b>Sammanfattande kommentar.....</b>	<b>17</b>

# 1 Konkurrensverkets uppdrag och dess genomförande

## 1.1 Konkurrensverkets uppdrag

I samband med förhandlingarna om svenskt medlemskap i EU behandlades frågan om detaljhandelsmonopolet. Europeiska kommissionen ansåg att alla effekter som är diskriminerande mellan nationella och importerade varor måste avlägsnas. Vid protokollförda samtal mellan företrädare för den svenska regeringen och berörda tjänstegrenar inom kommissionen angavs vissa förutsättningar för att detaljhandelsmonopolet skulle anses fungera icke-diskriminerande. Av mötesprotokollet framgår att med icke-diskriminering avses följande:

- Objektiva inköps- och försäljningsvillkor för alkoholdrycker.
- Villkoren skall tillämpas likvärdigt på medborgare och produkter i gemenskapen.
- Villkoren skall vara transparenta.

I enlighet med överenskommelsen mellan Europeiska kommissionen och den svenska regeringen skall Konkurrensverket utöva tillsyn över detaljhandelsmonopolet vad gäller dess icke-diskriminerande funktionssätt och rapportera till kommissionen två gånger om året. Konkurrensverket har utfört detta uppdrag sedan 1 januari 1995.

Regeringen har i beslut den 15 december 2005 om regleringsbrev för Konkurrensverket år 2006 (dnr N2005/640, N2005NL/2652NL, N2005/8852NL m.fl.) preciserat myndighetens uppdrag till att "fortlöpande övervaka att Systembolagets verksamhet bedrivs på ett icke-diskriminerande sätt, i enlighet med de kriterier som överenskommit mellan Sverige och den Europeiska kommissionen".

## 1.2 Uppdragets genomförande

Konkurrensverkets uppdrag innebär att olika faktorer i Systembolagets verksamhet som kan ha betydelse för bedömningen av detaljhandelsmonopolets nuvarande och fortsatta icke-diskriminerande funktionssätt redovisas. I uppdraget ingår också att redogöra för de åtgärder som har vidtagits eller avser att vidtas av Systembolaget och andra aktörer på marknaden för att säkerställa det icke-diskriminerande funktionssättet.

Konkurrensverket har i tidigare rapporter redogjort för Systembolagets inköpsprocess och försäljningsorganisation samt utvecklingen på den svenska alkoholmark-

naden m.m. Eventuella förändringar i dessa frågor och den fortsatta utvecklingen berörs även i denna rapport.

Konkurrensverket har i tidigare rapporter lämnat redogörelser för utvecklingen i den pågående straffrättsliga processen avseende mutor och bestickning och de omständigheter som kan antas ha betydelse för analys av detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt. Förundersökningen av mutbrott och bestickning är delvis slutförd och lagföring av misstänkta personer har skett, en redogörelse av hur dessa processer fortskridit lämnas.

I tidigare rapporter redogjordes för de åtgärder som Systembolaget vidtagit eller avser att vidta för att säkerställa ett icke-diskriminerande funktionssätt. Bolagets fortsatta åtgärder mot korruption behandlas inte i denna rapport.

Systembolaget och berörda intressenter har beretts möjlighet att lämna synpunkter i anslutning till rapporten.

### 1.3 Rapportens disposition

Rapporten är uppdelad i fem avsnitt. I det följande avsnittet (avsnitt 2) lämnas bl.a. en uppföljning av tidigare beskrivna förändringar i Systembolagets inköpsprocess. I avsnitt 3 redovisas utvecklingen på den svenska alkoholmarknaden och Systembolagets försäljning av alkoholdrycker m.m. I avsnitt 4 lämnas en redogörelse av de pågående och avslutade straffrättsliga processerna mm. I avsnitt 5 lämnas en avslutande kommentar över vad som framkommer i rapporten.

## 2 Inköp till detaljhandelsmonopolet

I detta avsnitt lämnas bl.a. en uppföljning av de förändringar som beskrivits i tidigare rapporter beträffande villkor för inköp till Systembolaget och som kan antas vara av betydelse för bedömningen av detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt.<sup>1</sup>

### 2.1 Systembolagets försäljningsorganisation m.m.

Systembolaget uppger följande angående förändringar i försäljningsorganisationen. Under andra halvåret 2006 har en butik varit föremål för nedläggning och ännu en butik kommer att läggas ned vid årets slut. Detta innebär att antalet butiker vid årets slut kommer att uppgå till 409 stycken. Under aktuell rapporteringsperiod kommer självbetjäningsbutikerna att beräknas öka i antal från 230 till 251.

Vidar uppger Systembolaget att verksamheten inom avdelningen Varuförsörjning har certifierats av certifieringsorganet BVQI för sitt kvalitetsledningssystem för varuförsörjningsprocessen. Det innebär att Varuförsörjning arbetar efter en standard som är kund- och förbättringsorienterad. Systemet omfattar varuflödet från leverantör till butikshylla. Standarden som Varuförsörjning är certifierad mot är IS 9001:2000.

### 2.2 Systembolagets allmänna villkor

Liksom framgår i Konkurrensverkets rapport från juli 2006 planerade Systembolaget en reviderad prissättningsmodell. Denna trädde ikraft den 1 augusti 2006 och innebär bl.a. att Systembolaget justerade sin handelsmarginal på så sätt att det rörliga påslaget justerades från 23 procent till 19 procent. Systembolaget uppger att det inte har skett några ändringar avseende inkösvillkoren under aktuell tidsperiod.

I november inkom ett klagomål till verket med anknytning till sänkningen av handelsmarginalen. Enligt klaganden har Systembolaget inte godtagit s.k. omotiverade prishöjningar inför prisrevidering den 1 oktober 2006, dvs. efter sänkningen av Systembolagets handelsmarginal. Såsom godtagbar prishöjning har Systembolaget, enligt klaganden, hänvisat till ändrad lagstiftning eller andra väsentliga ändringar. Enligt klaganden har Systembolagets inställning - att endast godta prishöjningar som grundar sig på ändrad lagstiftning eller andra väsentliga ändringar - sannolikt inneburit att Systembolaget i enskilda fall vägrat acceptera prisjusteringar trots att några objektivt godtagbara skäl för en sådan vägran inte förelagat. Klaganden anser att detta agerande kan utgöra ett missbruk av dominerande ställning i strid med artikel 82 i EG-fördraget och 19§ konkurrenslagen.

---

<sup>1</sup> Enligt information Systembolaget ingivit i skrivelse av den 24 november 2006.

Enligt Systembolaget, som berört detta i sin rapportering till verket, visade det sig att merparten av produkterna var föremål för begäran om prishöjning inför prisändringstillfället den 1 oktober vilket skulle innebära att den genomförda marginalsänkningen inte skulle komma kunderna till del fullt ut. Systembolaget menar att det därför varit nödvändigt att utnyttja sin rätt enligt avtalsvillkoren att motsätta sig vissa från leverantörerna föreslagna prishöjningar. Systembolaget uppger att man inte har accepterat allmänna hänvisningar till ökade kostnader till följd av valutaförändringar, distributionskostnader, ökade kostnader till följd av prishöjningar från producent, ökade lönekostnader eller marknadsföringskostnader. En prövning av varje enskilt fall har, enligt Systembolaget, genomförts.

Konkurrensverket avskrev klagomålet i slutet av november mot bakgrund av att det inte fanns tillräckliga skäl för att med stöd av konkurrensreglerna närmare granska de förhållanden som tagits upp i klagomålet. Inför rapporteringen 2007 kommer Konkurrensverket att följa upp förfarandet.

### 2.3 Systembolagets sortiment och inköpsmodell

Systembolagets sortiment och inköpsmodell samt effekter beskrevs och analyserades närmare i rapporten i juli 2004 (avsnitt 2). Vidare redogjordes för vissa förändringar i inköpsprocessen och sortimentsutformningen som skulle vara genomförda i februari 2005 (avsnitt 2.9). Förändringsarbetet följdes upp i rapporterna från december 2005 och juli 2006.

Systembolaget har inför denna rapport kort redogjort för implementeringen av de tidigare beskrivna förändringarna avseende det lokala valet samt utvecklingen av beställningssortimentet.

#### Lokala valet

Systembolaget uppger att arbetet med att förändra omfattningen av det lokala valet slutfördes under oktober 2006. Det innebär att det lokala valet har minskat till att omfatta 50 artiklar till butik, oavsett butiksstorlek. Modulsortimentet har ökats för att inte minskningen av det lokala valet ska påverka storleken på sortimentet i butik. Butikernas lokalt valda artiklar analyseras kontinuerligt av kategoricheferna på huvudkontoret för att vidareutveckla sortimentstilldelningen framöver.

#### Beställningssortimentet

Systembolaget uppger vidare att försäljningen från beställningssortimentet står för cirka 0,19 procent av Systembolagets totala försäljning. Fram till och med den 1 november 2006 har 28 artiklar kvalificerat sig från beställningssortimentet för försäljning i det fasta sortimentet. Försäljningsutvecklingen i beställningssortimentet har i stort sett legat på samma nivå sedan 2004.



Systembolaget har avslutningsvis angett att det för närvarande inte föreligger några nya eller planerade förändringar i bolagets verksamhet som bör upptas i rapporten.

## 3 Försäljning och konsumtion av alkohol

Uppgifter om utvecklingen av den svenska alkoholmarknaden utgör underlag för en helhetsbedömning av detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktions-sätt och redovisas därför i detta avsnitt.

### 3.1 Alkoholkonsumtion

Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD) vid Stockholms universitet har regeringens uppdrag att följa alkoholkonsumtionen i Sverige. SoRAD lämnar följande redogörelse angående alkoholkonsumtion första halvåret 2006<sup>2</sup>.

Alkoholkonsumtionen i Sverige var, enligt SoRAD, oförändrad under första halvåret 2006 i jämförelse med motsvarande period år 2005. Utvecklingen varierar dock något mellan olika anskaffningssätt. Medan ökningar noterades för Systembolagets försäljning (+6%) och av smuggling (+13%), minskade resandeförseln (-12%) och hemtillverkningen (-31%). Restaurang- och folkölsförsäljning var däremot i stort sett oförändrad. Sammantaget innebär detta att den registrerade alkoholkonsumtionen (Systembolaget, folköl och restauranger) ökade från 65 till 68 % av den totala alkoholkonsumtionen.

Beträffande utvecklingen för olika dryckesslag totalt sett inträffade inga betydande förändringar. Spritkonsumtionen stod i princip stilla medan en liten ökning av starkölskonsumtionen motsvarades av en likartad nedgång i vinkonsumtion. Vissa skillnader mellan de olika anskaffningssätten kunde dock observeras. Medan samtliga dryckesslag ökade på Systembolaget sjönk samtliga drycker inom resandeförseln. Vidare ökade spritsmugglingen medan smugglingen av vin minskade och ölsmugglingen i stort var oförändrad. Slutligen noterades minskningar av framförallt hemtillverkad sprit men också av hemtillverkat vin.

### 3.2 Systembolagets försäljning

Av Systembolagets statistik<sup>3</sup> framgår att försäljningen av alkohol, mätt i ren alkohol, ökade under perioden januari-oktober med 5,8 procent jämfört med samma period föregående år. Ökningen består främst av en ökning av försäljning av starköl (9,5 %), cider/blanddrycker (8,0 %) och vin (5,6 %). Försäljningen av sprit ökade endast med 0,5 procent och försäljningen av alkoholfritt med 2,8 procent.

---

<sup>2</sup> Alkoholkonsumtionen i Sverige första halvåret 2006 – en preliminär skattning uppdelad på anskaffningssättet och typ av dryck, sidan 2, [www.sorad.su.se](http://www.sorad.su.se) 061115.

<sup>3</sup> Systembolagets försäljning 2006 jämfört med 2005, 1000-tals liter, [www.systembolaget.se](http://www.systembolaget.se) 061127.

### 3.3 Resandeförsel

Resandeförseln minskade - enligt SoRAD:s uppskattning - under första halvåret 2006 med 12 procent i jämförelse med första halvåret år 2005. Införseln minskade vad gäller samtliga alkoholslag. Ölinförseln minskade med 16 procent, införseln av vin med 18 procent och införsel av sprit med 7 procent.<sup>4</sup>

### 3.4 Internethandel med alkohol

SoRAD har via frågeundersökningar gjort en kartläggning beträffande Internethandel med alkohol i rapporten "Internethandel med alkohol - Svenskars införsel av sprit-, vin- och öl till Sverige via Internet, en kartläggning avseende perioden april 2004 till mars 2006". SoRAD poängterar att eftersom skattningar av den här typen är behäftade med en osäkerhetsmarginal, bör de exakta nivåerna av Internethandel tolkas med viss försiktighet. Förhoppningen är dock, enligt SoRAD, att skattningarna på det stora hela speglar den faktiska utvecklingen på ett adekvat sätt.

En av SoRAD:s slutsatser är att det faktum att det i avvaktan på EG-domstolens slutliga ställningstagande betraktas som en olaglig handling att beställa alkohol via Internet, och att man därmed riskerar att den beställda alkoholen beslagtogs i tullen, har förmodligen en avskräckande effekt på många människor. Vad gäller den framtida utvecklingen av Internethandel menar SoRAD att regelförändringar på alkoholområdet kan innebära kraftiga förändringar i införskaffandet av alkohol och på konsumtionsnivåer inom loppet av en relativt kort tidsperiod.<sup>5</sup>

Nedan återges delar av kartläggningen av Internethandel i Sverige.<sup>6</sup>

#### *Andelen som har beställt alkohol via Internet under de senaste 12 månaderna*

I **Diagram 1** visas en skattning av andelen i befolkningen 16-80 år som har beställt alkohol via Internet under den senaste 12-månadersperioden. Månadsmätningarna har här slagits ihop kvartalsvis och sträcker sig från 2:a kvartalet 2004 till och med 1:a kvartalet 2006. Som synes har andelen varierat mellan 0,3 procent och 0,9 procent, vilket i antal personer motsvarar mellan 20 000 och 60 000 personer i åldersgruppen 16-80 år. Som diagrammet visar är andelen något högre mot periodens slut jämfört med periodens början.

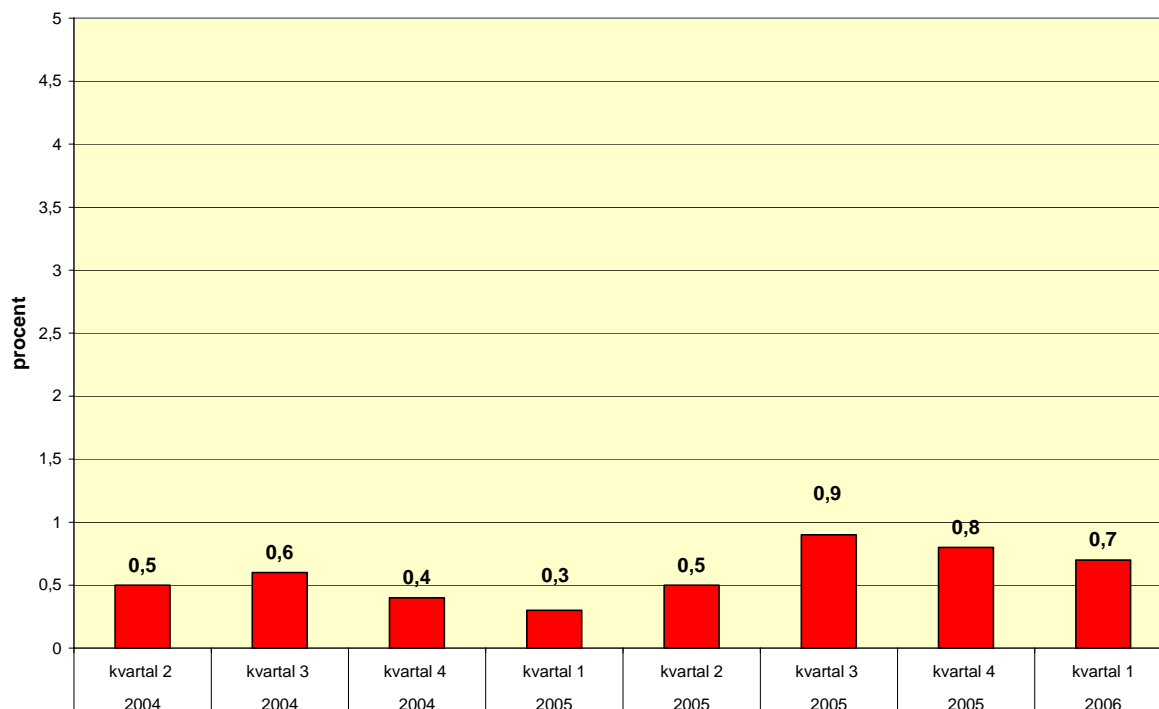
---

<sup>4</sup> Resandeförsel av alkohol - Svenska resenärers införsel av spritdrycker, vin och öl till Sverige, från juni år 2000 och framåt. Uppdaterad till och med juni 2006, [www.sorad.su.se](http://www.sorad.su.se), 061115.

<sup>5</sup> Internethandel med alkohol - Svenskarnas införsel av sprit-, vin- och öl till Sverige via Internet, En kartläggning avseende perioden april 2004 till mars 2006, (2006-06-22), [www.sorad.su.se](http://www.sorad.su.se), 061117, sidan 10.

<sup>6</sup> Internethandel med alkohol - Svenskarnas införsel av sprit-, vin- och öl till Sverige via Internet, En kartläggning avseende perioden april 2004 till mars 2006, (2006-06-22), [www.sorad.su.se](http://www.sorad.su.se), 061117, sidan 3-6.

**Diagram 1.7** Andelen (%) i befolkningen 16-80 år som beställt alkohol via Internet under de senaste 12 månaderna under perioden april 2004 – mars 2006.



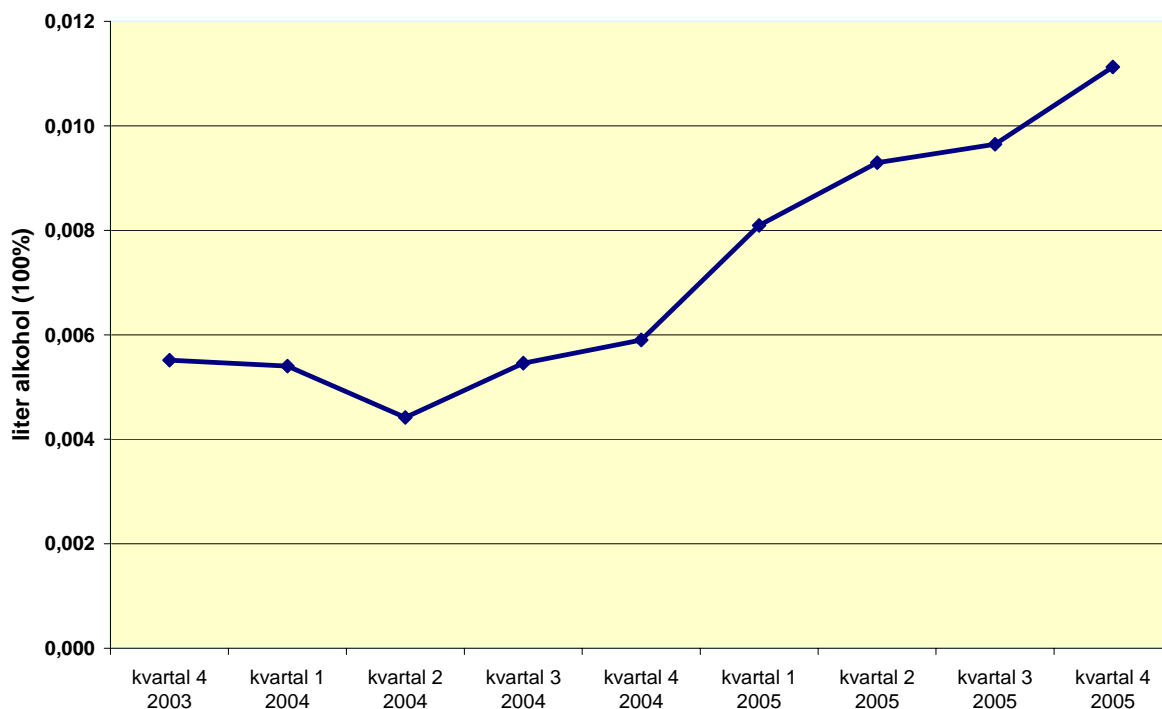
#### Beställda mängder av alkohol via Internet per kvartal

I **Diagram 2** redovisas skattningar av den genomsnittliga införseln via Internet per kvartal i befolkningen 16-80 år sedan slutet av 2003 och fram till år 2005. Den genomsnittliga införseln avser liter alkohol (100 %) per person 16-80 år. Av diagrammet framgår att det skett en ökning av införseln via Internet under den studerade perioden, även om mängderna alltså är mycket små. Framförallt är det under år 2005 som ökningen skett. Under sista kvartalet år 2003 och under samtliga kvartal under hela år 2004 låg de beställda mängderna kring 0,004-0,006 liter ren alkohol per person 16-80 år, men ökade ganska kraftigt under 2005 och uppgick under det fjärde kvartalet 2005 till ca 0,011 liter ren alkohol.

Om man utifrån dessa siffror skattar införseln för kalenderåren 2004 och 2005 framkommer för år 2004 en genomsnittlig införsel per person 16-80 år på ca 0,02 liter ren alkohol. För år 2005 skattas införseln till ca 0,04 liter ren alkohol, dvs. en fördubbling av de beställda mängderna mellan år 2004 och 2005.

<sup>7</sup> Internethandel med alkohol – Svenskarnas införsel av sprit-, vin- och öl till Sverige via Internet. En kartläggning avseende perioden april 2004 till mars 2006, (2006-06-22), [www.sorad.su.se](http://www.sorad.su.se), 061117, sidan 3.

**Diagram 2.**<sup>8</sup> Genomsnittlig införsel av alkohol via Internet under de senaste 12 månaderna i befolkningen 16-80 år under perioden april 2004 – mars 2006.



#### Genomsnittlig beställningsmängd per tillfälle

För de personer i urvalet som under år 2005 uppgivit att de beställt alkohol via Internet under den senaste 12-månadersperioden uppgick den genomsnittliga beställningsmängden vid det senaste beställningstillfället till 3,4 liter ren alkohol. Uttryckt som vin motsvarar detta ca 27 liter, som öl ca 64 liter, eller som sprit ca 9 liter.

#### Slutsats Internethandel<sup>9</sup>

Det framgår av SoRAD:s slutsatser att omfattningen av Internethandel är låg. Andelen som uppger att har beställt alkohol via Internet under den senaste 12 månadersperioden har legat kring en halv till knappt en procent av befolkningen i åldern 16-80 år under 2004 och 2005, vilket motsvarar ca 20000 – 60000 personer. Resultaten visar att antalet är något högre under 2005 än under 2004.

Det mesta tyder på, enligt SoRAD, att Internethandel med alkohol är en företeelse som berör ett relativt begränsat antal människor. Även mängderna som förs in via Internet är små enligt dessa skattningar och låg under år 2004 på 0,02 liter ren alkohol per person 16-80 år. År 2005 uppgick motsvarande skattning till 0,04 liter, dvs.

<sup>8</sup> Internethandel med alkohol – Svenskarnas införsel av sprit-, vin- och öl till Sverige via Internet, En kartläggning avseende perioden april 2004 till mars 2006, (2006-06-22), [www.sorad.su.se](http://www.sorad.su.se), 061117, sidan 4.

<sup>9</sup> "Internethandel med alkohol: svenskars införsel av sprit-, vin- och öl till Sverige via Internet, en kartläggning avseende perioden april 2004 till mars 2006", sidan 10.

det skedde en fördubbling mellan dessa två år. Då den totala alkoholkonsumtionen år 2005 skattades till 10,2 liter ren alkohol per individ 15 år och äldre utgör handeln med alkohol via Internet knappt en halv procent av den totala konsumtionen.

Beträffande förhållandet mellan den minskning av den totala alkoholkonsumtionen som framkom under 2005 – och som enligt SoRAD till stor del beror på minskad resandeförsel – framhåller SoRAD att det inte har skett en substitution mellan resandeförsel och införsel via Internet. SoRAD konstaterar att volymerna är för små för att kunna kompensera för den minskning i resandeförseln som skett år 2005, även om det alltså skett en ökning av Internethandeln under perioden. Det kan givetvis inte uteslutas, enligt SoRAD, att det förekommer en viss underrapportering, i synnerhet som handel med alkohol via Internet enligt den svenska lagstiftningen betraktas som olaglig. Men underrapportering torde inte vara av den storleksordningen, anser SoRAD, att det på något avgörande sätt skulle ändra slutsatserna om den minskning som framkommit beträffande resandeförseln.

## 4 Den straffrättsliga processen avseende mutor och bestickning

### 4.1 Uppdatering av pågående processer

Som tidigare rapporterats har åtal för mutbrott väckts mot anställda i Systembolaget och åtal för bestickning mot anställda i tre leverantörsbolag. Gärningarna i samtliga processer ägde i huvudsak rum under åren 2000-2002. Konkurrensverket lämnade i rapporterna från 2005 redogörelser för utvecklingen i den pågående straffrättsliga processen avseende mutor och bestickning och de omständigheter som kan antas ha betydelse för analys av detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt. Den första domen avseende mutbrott och bestickning från december förra året redovisades i rapporten från december 2005. Nedan redogörs för hur den processen fortsatt samt för domstolens skäl och domslut i delar som är av intresse beträffande de två rättegångar som hållits under 2006.

I det här sammanhanget kan även nämnas att åtal väckts mot anställda vid det statliga leverantörsbolaget Vin & Sprit AB. De påstådda gärningarna ägde rum under tidsperioden 2002-2003. Det är ännu inte bestämt när huvudförhandling i målet kommer att hållas. Konkurrensverket avser att återkomma med en beskrivning av åtalet och målet när dom fallit.

Det har inte förekommit några ytterligare åtal om mutor eller bestickningar efter 2003.

#### Dom december 2005

I Konkurrensverkets rapport från december 2005 redogörs för domen från Stockholms tingsrätt den 19 december 2005 mot anställda vid Systembolaget och två anställda vid ett av leverantörsbolagen. Domen mot en av huvudmännen och en medhjälpare i ledningen i bolaget är överklagad med yrkande om straffskärpning. Prövningstillstånd är ej medgivet för dömda f.d. anställda vid Systembolaget.

#### Dom februari 2006

Helsingborgs tingsrätt har genom dom den 23 februari<sup>10</sup> prövat ansvarsfrågan mot 16 f.d. anställda i Systembolaget. Domstolen har genom domen funnit att alla åtalade för mutbrott utom en gjort sig skyldiga till detta brott (dock ej beträffande alla åtalpunkter). Påföljden har bestämts till dagsböter. För en närmare beskrivning av åtalet hänvisas till Konkurrensverkets rapport från juli 2005.

Domstolen påpekar att det i målet har ifrågasatts om butikschefer och biträdande butikschefer i Systembolagets butiker verkligen haft möjlighet att gynna försäljningen av leverantörsbolagets varor. I denna fråga gör tingsrätten bedömningen att butikscheferna har kunnat gynna leverantörsbolaget redan genom att inom den fria

---

<sup>10</sup> Helsingborgs tingsrätts dom den 23 februari 2006 mål B 685-05.

kvoten om 20 procent köpa leverantörsbolagets produkter från det ordinarie sortimentet. Det är också självklart att butikscheferna kunnat rekommendera leverantörsbolagets produkter och kanske också uppmana den egna personalen att föreslå leverantörsbolagets produkter. Även om det funnits regler om hur Systembolagets produkter skulle placeras i butikens hyllsystem, måste det enligt tingsrätten normalt ha funnits vissa möjligheter att leverantörsbolagets produkter en mer gynnsam placering, exempelvis på disken eller i mer iögonfallande montrar. Förutsättningar har sammanfattningsvis funnits enligt tingsrätten för de tilltalade att favorisera leverantörsbolaget. Vidare konstaterade domstolen att de dömda kände till Systembolagets policyregler angående gåvor och varuprover från leverantörer och att utredningen visar att de, i strid mot Systembolagets policy för kontakter mellan bolaget och leverantörer, tagit emot gåvor av varierande slag.

Beträffande påföljdsfrågan konstaterar domstolen att de aktuella mutorna uppgår till i och för sig ganska måttliga belopp. (Varje åtalad har mottagit mutor om belopp mellan som minst 2 633 kronor och högst 16 640 kronor. Det sammanlagda beloppet för alla mutor för de dömda f.d. Systembolagsanställda är 130 495 kronor). Vid bedömning av brottens allvar måste emellertid, enligt tingsrätten, också beaktas de krav som ställs på anställda i Systembolaget - och särskilt sådana som har en chefsposition - att alltid iaktta objektivitet och neutralitet. Dessa krav sammanhänger med Systembolagets monopolställning och har fått särskild betydelse efter Sveriges inträde i EU. Ett ifrågasättande av Systembolaget i nämnda avseenden kan äventyra Systembolagets detaljhandelsmonopol.

Domen har vunnit laga kraft. Inget prövningstillstånd meddelades för någon av de åtalade.

#### Dom november 2006

Stockholms tingsrätt har genom dom den 22 november<sup>11</sup> prövat ansvarsfrågan mot 6 f.d. anställda i Systembolaget (mutor) och 7 anställda i ett av leverantörsbolagen (bestickning). Domstolen har genom domen funnit att de som åtalats för mutbrott gjort sig skyldiga till detta brott (dock ej beträffande alla åtalpunkter). Vidare har domstolen funnit att tre av de 7 som åtalats för bestickning gjort sig skyldiga till detta brott (dock ej beträffande alla åtalpunkter). Påföljden har bestämts till dagsböter. För en närmare beskrivning av åtalet hänvisas till Konkurrensverkets rapport från juli 2005.

Domstolen konstaterar att utredningen i målet bl.a. visar att leverantörsbolaget ägnat sig åt stödköp av egna varor under den aktuella tiden och att förekomsten av stödköp var omfattande samt att leverantören fäste stor vikt vid stödköpen och dess påverkan på modulplaceringen. Det kan därför enligt domstolen antas att man från bolagets sida var beroende av en tillmötesgående inställning hos cheferna i Systembolagets butiker där stödköpen skulle ske vilket styrks av utredningen.

---

<sup>11</sup> Stockholms tingsrätts dom den 22 november 2006 mål B 3547-05, då denna rapport skrivs har domen ännu inte vunnit laga kraft.



Domstolen påpekar att det i målet har ifrågasatts om butikschefer och biträdande butikschefer i Systembolagets butiker verkligen haft möjlighet att gynna försäljningen av leverantörsbolagets varor. Enligt tingsrättens mening har det otvivelaktigt funnits sådana möjligheter genom rekommendation av varorna och genom en gynnsam exponering av varorna, i självplockbutiker genom att s.k. kvartspallar ställdes in i butiken eller genom förmånlig hyllplacering. Tingsrätten finner därför att det kan hålla för visst att de checkutbetalningar och de kontanta utbetalningar som omfattas av tingsrättens bedömning måste anses ha varit ägnade att favorisera leverantörsbolagets varor i strid med Systembolagets krav på märkesneutralitet och att förmånerna därmed har varit otillbörliga. Vidare menar domstolen att det med hänsyn till omständigheterna kan hållas för uteslutet att butikschefernas deltagande i resor saknade samband med deras tjänsteutövning och att resorna därmed utgjorde en otillbörlig förmån som lämnades för tjänsteutövning. Vidare konstaterade domstolen att de dömda kände till Systembolagets policyregler angående gåvor och varuprover från leverantörer och att utredningen visar att de, i strid mot Systembolagets policy för kontakter mellan bolaget och leverantörer, tagit emot gåvor av varierande slag.

Beträffande påföljdsfrågan konstaterar domstolen att de aktuella brotten har inneburit ett åsidosättande av det för Systembolagets verksamhet så att viktiga kraven på märkesneutralitet och måste därigenom anses vara allvarligare än brott som har anknytning till andra företag.

## 5 Sammanfattande kommentar

Några förändringar av betydelse i Systembolagets allmänna inköpsvillkor har inte genomförts under perioden. Mot bakgrund av att inköpssystemet är av väsentlig betydelse för att säkerställa monopolets icke-diskriminerande funktionssätt och säkerställa konkurrensneutraliteten, finns det dock skäl att fortsätta följa utvecklingen av bolagets inköps- och sortimentsmodell.

Vad gäller den framtida utvecklingen av Internethandeln anser Konkurrensverket, i likhet med SoRAD:s slutsats, att den är i hög grad avhängig EG-domstolens ställningstagande. Om Internethandeln legaliseras kommer den sannolikt att påverka utvecklingen av den svenska alkoholmarknaden. Varken Internethandeln eller övriga uppgifter om utvecklingen av den svenska alkoholmarknaden - som redovisas ovan - ger dock grund att ifrågasätta detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt

Under året har utredningen och lagföringen vid Helsingborgs tingsrätt av 16 f.d. anställda i Systembolaget misstänkta för mutbrott slutförts. Det kan konstateras att tingsrätten funnit att de åtalade gjort sig skyldiga till påstådda mutbrott, dock ej beträffande alla åtalpunkter. Vidare har utredningen och lagföringen vid Stockholms tingsrätt av 6 f.d. anställda i Systembolaget och 7 anställda i ett av leverantörsbolagen misstänkta för mutbrott respektive bestickningsbrott slutförts. Det kan konstateras att tingsrätten genom sin dom funnit att tre av de sju åtalade för bestickningsbrott gjort sig skyldiga till detta brott (dock ej beträffande alla åtalpunkter) och att alla åtalade för mutbrott gjort sig detta brott (dock ej beträffande alla åtalpunkter).

Som domstolen funnit får det vara ställt utom varje rimligt tvivel att utbetalningarna till de mutåtalade har varit ägnade att favorisera leverantörens varor i strid mot Systembolagets krav på märkesneutralitet och därmed varit otillbörliga. Domstolen har konstaterat att det funnits en möjlighet för de mutåtalade att favorisera bolagets produkter redan genom att rekommendera dem till kunder. Det har dessutom funnits möjlighet till förbättrad exponering av vissa varor. Sammanfattningsvis kan observeras att tingsrättens bedömning överensstämmer med Konkurrensverkets tidigare slutsats i föregående rapporter, dvs. att de misstänkta mut- och bestickningsbrotten kan ha påverkat detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt under den angivna perioden.

Som tidigare rapporterats har Systembolaget vidtagit åtgärder mot korruptionsproblem i bolaget och bland leverantörsbolagen. Konkurrensverket anser att bolagets åtgärder och de nu avkunnade domarna mot f.d. anställda i Systembolaget och anställda i leverantörsföretagen motverkar korruption i Systembolaget och kan konstatera att det inte väckts åtal angående korruption efter 2003.